

Таким чином, незалежно від вирішення питання у кожному випадку є підстави вважати, що дослідження професійних орієнтацій учнів має рацію: діти, які не мають професійного досвіду, частіше демонструють інтереси та нахили, підтвержені наявністю необхідних здібностей, ніж, навпаки. Особливо це характерно для обдарованих дітей: вибір на перші позиції інтелектуальної та артистичної (чи в протилежному порядку) професійних сфер у достатньому «відриві» від решти видів діяльності, без сумніву, вказує на особливий, підвищений інтелектуально-творчий потенціал, що і продемонстрували результати нашого дослідження.

Використані літературні джерела

1. Бельская Н. А. Модифицированный и дополненный вариант методики профессиональной направленности Дж. Холланда. / Материалы 5-й Международной научно-практической конференции «Одаренные дети – интеллектуальный потенциал государства» 24–29 августа 2012 г., – Гаспра, АРК Крым.
2. Бельська Н. А. Опыт работы с методикой Ф. Вильямса: замечания и вариант модификации. / Обдарованість та компетенція в творчому мисленні молоді: матеріали науково-методичного семінару 14 грудня 2010 р. – К.: Інститут Обдарованої дитини, 2011. – С. 65–78.
3. Бурлачук Л. М., Морозов С. М. Словарь-справочник по психологической диагностике. / Л. М. Бурлачук, С. М. Морозов. – К.: Наукова думка, 1989. – 200 с.
4. Дружинин В. Н. Психология общих способностей. / В. Н. Дружинин. – СПб.: Питер, 1999. – 386с.
5. Корольов Д. В. Шляхи визначення взаємозв'язку когнітивних та особистісних чинників обдарованості. Наукові записки Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. академіка С. Д. Максименка, – К.: Міленіум, 2006, – Вип. 28. – С. 450–469.

УДК 159.9

*Ірина Марченко,
м. Київ*

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ СТАВЛЕННЯ МОЛОДІ ДО ОБРАНОЇ ПРОФЕСІЇ

В статтє, на основє анализа произведений классиков психологии, рассматривается психологическое содержание отношения, как психологического понятия, под углом психологии профориентации. Позитивное отношение к избранной профессии является тем базовым фактором, который лежит в основе формирования и развития интереса, мотива, творческого подхода к профессиональной деятельности.

Ключевые слова: отношение; профессия; психологические факторы; эмоциональное и интуитивное восприятие.

The article, based on an analysis of the classics of psychology and the psychological content of the relationship is seen as a psychological concept, at an angle of psychology career counseling. Positive attitude toward their chosen profession is the basic factor underlying the formation and development of interest, motivation, creative approach to the profession.

Key words: attitude, profession, psychological factors, emotional and intuitive perception.

Перехід до нових соціально-економічних умов, з відкриттям навчальних закладів серед яких більший відсоток належить ВНЗ, вища освіта стала більш доступною. Як наслідок зменшилась частка навчальних закладів, які готують професіоналів робітничих професій, а також кількість бажаючих в них навчатися.

Сучасний ринок праці відчуває дефіцит робітничих кадрів, тобто попит на професіоналів робітничих професій перевищує пропозицію. У зв'язку з цим, особливо важливі дослідження ставлення учнів ПТНЗ до обраної професії, динаміки формування цього ставлення у процесі навчання, його вплив на навчальну успішність та ефективність професійної підготовки.

Об'єктом нашого дослідження є ставлення до професії. А предметом виступає формування та розвиток ставлення до професії. Наша задача полягає в аналізі психологічної літератури з проблеми і визначенні психологічної структури ставлення до обраної професії.

Формування та розвиток ставлення до професії відбувається під впливом індивідуально-особистісних, соціокультурних, вікових та тендерних психологічних чинників. Процес формування особистісного ставлення, на думку В. І. Петрушина [1], починається з раннього дитинства близьким середовищем, в яке входять батьки, брати/сестри, дідусі/бабусі та інші значущі дорослі відповідно віку та соціального статусу дитини. Будь-яка професійна кар'єра будується людиною в суспільстві де проживає, що з'являється перед нами у вигляді незкінченної кількості різних соціальних світів. Кожен із цих світів створюється на основі характеру професійної зайнятості людей, географічного місця проживання, природного темпераменту й особливостей суспільного керування. Сократ сказав: «Назви цілі, до яких ти рухаєшся, а я скажу тобі, хто ти».

Дослідження проблеми ставлення особистості розпочато видатним російським ученим психологом-психотерапевтом О. Ф. Лазурським. Його теорія ставлень базується на класифікації особистостей. Введення понять ендопсихіки та екзопсихіки зіграло значну роль у розвитку характерології. Ставлення, на його думку, є однією зі складових характеру людини. Відповідно до цієї теорії психічні властивості особистості безпосередньо впливають на ставлення людини, щодо зовнішніх умов, об'єктів, ситуацій. Тобто ендопсихіка «одноосібно» впливає на екзопсихіку, без урахування впливу соціальних, культурних, етнічних та інших зовнішніх чинників, що також впливають на формування ставлення особистості до оточуючого середовища та об'єктів взаємодії. З цього приводу

В. М. М'ясищев відзначав, що «будь-яка риса особистості визначається тим чи іншим неперервним єднанням, взаємодією, в тих чи інших взаємовідносинах з товаришем» [3].

Характер через ставлення до себе та соціального середовища вивчав Л. С. Виготський. Він ввів таке поняття «динамічна формула характеру», під яким розумів процес розвитку характеру, його зміни основних цільових установок в соціальному середовищі, відносно подолання перепон та усвідомлення необхідності виникнення та розгортання. «Логіка розвитку характеру та ж, що й логіка будь-якого розвитку. Все розвивається за необхідністю», тобто, під впливом внутрішніх та зовнішніх чинників [6]. Б. Г. Ананьєв досліджуючи онтогенез людини, основні властивості характеру, описує як своєрідність життєвої спрямованості (потреби, інтереси, ідеали), моральні звички (прихильності, смаки), комунікативні властивості характеру (ставлення особистості до інших людей), самооцінка (ставлення особистості до себе), вольові й інтелектуальні властивості характеру, емоційно-динамічні прояви характеру. У цілому особистість представляється, як єдність «суб'єктивних відносин до суспільства, інших людей, діяльності, собі, що реалізуються в суспільному поведінні, закріплених у способі життя» [7].

Крім прямої залежності між ставленням до професії та успішною навчальною діяльністю, існує зворотна залежність, коли на ставлення до професійного навчання впливають зміст, методи, міжособистісні відносини в групі тощо. При цьому Є. О. Климов вважає, що формування відносин до професії не може вважатися лише компетенцією педагогічної психології, акцентуючи увагу на ролі психології у процесі професійного самовизначення молодію. Істотні зрушення у свідомості молоді неможливі без зміни реальних умов праці у матеріальному виробництві, без підвищення культури самого виробництва [4]. На нашу думку, такий підхід потрібен для формування ідеальної моделі професійного середовища.

Формування ставлення до професії відбувається паралельно з розвитком самопізнання та саморозвитком особистості. У цьому розвивальному процесі значна частка належить профорієнтації, що будується на двох основних передумовах, що складають інформаційну і методичну основу її заходів та забезпечують профорієнтаційній діяльності необхідну конкретність, цілеспрямованість й науково-методичну забезпеченість: по-перше, на глибоких знаннях змісту й умов професійної діяльності, про вимоги професій до психологічних, психофізіологічних та особистісних якостей людини; по-друге, на психодіагностичній оцінці індивідуально-психологічних особливостей людини та співставленні одержаних результатів з вимогами різних видів діяльності до особистості працівника [2].

Відокремлення психічних явищ одне від одного, на думку С. Л. Рубінштейна, і природна суть кожного з них, виявляється через його ставлення до зовнішнього [10]. Учений розглядав ставлення, як один з аспектів соціалізації особистості. Л. І. Божович, у своїх дослідженнях головну увагу приділяє розвитку мотиваційної сфери особистості: визначення місця у житті, формування світогляду та його вплив на пізнавальну діяльність і самосвідомість. Вирішальне значення віддається динаміці «внутрішньої позиції» особистості, що формується. Через «внутрішню позицію» и відображається в певній мо-

мент впливу, що йде від оточуючого середовища» [10]. В. М. Мясіщев даючи психологічне обґрунтування категорії ставлень, визначає їх як «...свідомий, вибірковий, заснований на досвіді психологічний зв'язок суб'єкта з різними сторонами об'єктивної дійсності, що виражається у його діях, реакціях і переживаннях» [5].

Ставлення до професії може мати такі полярні характеристики: свідоме-несвідоме; позитивне-негативне; стабільне-нестабільне; активне-пасивне.

Позитивний попередній досвід професійної діяльності є інтегративним показником, що впливає на формування ставлення особистості до обраної професії.

Негативне ставлення до професії у значних випадках є причиною плинності кадрів. Крім того, від задоволеності обраною професією, рівня професіоналізму в достатньому ступені залежить і психічне здоров'я людини. Негативне та пасивне ставлення до професії у процесі професійного навчання ймовірно призводить до її засвоєння на поверхневому рівні. А це, у свою чергу, викликає психічні перевантаження при помірковано напруженій професійній діяльності [13]. Позитивні емоції відносно професійної діяльності відіграють значну роль у формуванні позитивного ставлення до обраної професії. Необхідно сказати, що характер ставлення визначає сутність професійного інтересу та стабільність його збереження в особистості.

Згідно гіпотези Л. С. Виготського [4] і С. Л. Рубинштейна [6], внутрішні дії суб'єкта походять із зовнішніх шляхом їх інтеріоризації. Це положення має важливе значення у розумінні механізму формування та розвитку ставлення до обраної професійної діяльності. Чому одна дитина в ранньому дитинстві з задоволенням складає кубики, друга грається машинками, а інша розглядає книжки чи колисає ляльку? На думку В. Т. Бахур психологічні особливості ставлення виявляються в єдності пізнавальних, емоційних та вольових компонентів. Вони в загальному вигляді різняться позитивною, негативною або байдужою реакцією людини на об'єкт взаємодії і характеризують особливості вибіркової об'єктивної спрямованості психічної активності [12].

Відповідно до прийнятої нами структури ставлення до обраної професії її складовими компонентами є емоційний, вольовий та інтуїтивний (підсвідомий). Як зазначав Д. С. Максименко «нестатки» є безпредметним поняттям, а потреба предметним, що виражає потребу в конкретному – їжі, відпочинку, самореалізації тощо. Так і ставлення до професії є безпредметне поняття, що ґрунтується на емоційному та інтуїтивному сприйнятті обраної професії. А відношення – конкретне взаємоположення властивостей та психолого-фізіологічних якостей особистості відносно вимогам професії.

Діти, які з раннього дитинства були мимовільними спостерігачами професійної діяльності дорослих, в майбутньому обирають професію близьку за змістом або протилежну. Такий вибір пов'язаний з тими емоціями, що супроводжували довільне спостерігання за професійною діяльністю дорослого.

Точно відмічає професор Б. О. Федоришин: «Інформаційний аспект професійної орієнтації, спрямований на формування ставлення і інтересів учнів до тієї чи іншої сфери

професійної діяльності або до окремих професій» [5-9]. Вибору професії також сприяє особистий досвід учня, підкріплений позитивними емоціями, що виникають в разі успіху при виконанні професійної діяльності і емоційної підтримки значимими дорослими. Проведений нами аналіз показав, що не всі учні могли відповісти на питання «Чим приваблює Вас обрана професія?» Для періоду вибору професії характерні переживання і уява себе в ролі професіонала. На цьому етапі у виникненні позитивного ставлення до професії не всі учні готові обґрунтувати її вибір.

Характеризуючи світ ставлень особистості, К. Абульханова-Славська вводить поняття «життєва позиція» особистості, як: сукупність її відносин до життя, спосіб її взаємин з оточуючими людьми й дійсністю. Життєва позиція – «...це сукупність реалізованих життєвих відносин, цінностей, ідеалів ізнайдений характер їх реалізації, що визначає подальший хід життя» [15]. Життєва позиція – виразно сформоване утворення, що має відносну, фіксовану структуру. Вона може змінюватися або залишатися незмінною залежно від характеру й способу рішення конфліктних ситуацій. Необхідно відзначити, що для зміни життєвої позиції необхідне вирішення значущих ситуацій та протиріч. Життєво значущими є ті протиріччя, що слугують засобом зміни поглядів, звичок, відносин особистості із суспільством, собою.

Таким чином, пізнання професії, внутрішнє її прийняття й знаходження місця в майбутній професійній діяльності, відбувається через позитивне ставлення до обраної професії. На фоні позитивного ставлення до професії відбувається формування і розвиток мотивів, інтелектуальна активність до засвоєння нових знань і професійного саморозвитку. Ставлення до професії є більш статичним психологічним параметром ніж інтерес, мотивація, спрямованість тому, що його формування відбувається в ранньому дитинстві та на початку професійного навчання. Вплив, що здатен змінити ставлення до професії або професійної діяльності відбувається через усвідомлення головних складових такої діяльності або професії. Тому, для молодшої людини, яка вступила на шлях засвоєння обраної професії, одним з чинників конструктивного середовища є позитивний клімат у навчальному закладі серед учасників навчально-виховного процесу (колектив однолітки, вчителі тощо).

Використані літературні джерела

1. Петрушин В. И. Настольная книга карьериста. / В. И. Петрушин. – СПб, 2002. – С. 8.
2. Лазурский О. Ф. Классификация личностей (под редакцией М. Я. Басова, В. Н. Мясищев). – Петроград: Государственное издательство, 1921. – 401 с.
3. Мясищев В. Н., Журавель В. А. На пути создания психологической теории личности. // Вопросы психологии, 1974. – № 2. – С. 32–42.
4. Лазурский А. Ф. Классификация личностей Психология индивидуальных различий. Хрестоматия / Под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер и В. Я. Романова. – М.: ЧеРо, 2000. – 776с. .
5. Мясищев В. Н., Журавель В. А. На пути создания психологической теории личности. // Вопросы психологии, 1974, – № 2. – С. 32– 42.

6. Выготский Л. С. Собрник сочинений в 6 т. – Т. 5. / Л. С. Выготский. – М.: Педагогика, 1983. – С. 153–165.
7. Ананьев Б. Г. Избранные психологические труды.: В 2 Т. / Б. Г. Ананьев. – М.: Педагогика, 1980, – Т.2. – 287 с.
8. Синявський В. В., Гуменюк Д. В. Профорієнтаційна робота професійно-технічних навчальних закладів з орієнтації молоді на робітничі професії. Методичні рекомендації. / В. В. Синявський, Д. В. Гуменюк. – К., 2006. – 61 с.
9. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. / С. Л. Рубинштейн. – СПб: Издательство «Питер», 2000. – 712 с.
10. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте. / Л. И. Божович. – М.: Просвещение, 1968. – 464 с.
11. Мясичев В. Н. Психология отношений: Под редакцией А. А. Бодалева / Вступительная статья А. А. Бодалева. – М.: Издательство Московского психолого-социального института. – Воронеж: Издательство НПО «МОДЕК», 2003. – 400 с.
12. Марченко І. Б. Корекція ставлення до професії в процесі професійної переорієнтації: Психологія особистості безробітного // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (26 травня 2006 р.). – Відп. ред. О. В. Киричук. – К.: Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України, 2006. С. – 170–175.
13. Бахур В. Т. Это неповторимое «я». / В. Т. Бахур. – М.: Знание, 1986. – 192 с.
14. Федоришин Б. А. О диагностических методах в профориентации: Тезисы докладов II Всесоюзной конференции руководителей и научных сотрудников НИИ Педагогики (школ) Союзных Республик. – Вып. III. / Б. А. Федоришин. – К., 1973. – 84 с.
15. Альбуханова-Славская К. Стратегия жизни. / К. Альбуханова-Славская. – М.: Мысль, 1991, – 299 с.

УДК 159.9

*Наталія Латиш,
м. Київ*

АКТИВІЗАЦІЯ КОНСТРУКТИВНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ

В статтє представлена характеристика конструктивного мышления учащихся младшего школьного возраста. Описано комплекс учебно-развивающих упражнений развития конструктивного мышления младших школьников. «Творческое конструирование», которое содержит модифицированный вариант методики КАРУС.

Ключевые слова: *конструктивное мышление, младший школьный возраст, аналогия, комбинирование, реконструирование.*